

Profesor Franciszek Staff (1885-1966)

Wstęp

Inspiracją do zaprezentowania postaci profesora doktora Franciszka Staffa na łamach Przeglądu Hodowlanego był przede wszystkim fakt obchodzonej uroczystości setnej rocznicy powstania Polskiego Towarzystwa Zootecznego. Profesor Staff aktywnie uczestniczył bowiem w pracach Towarzystwa właściwie od początków jego istnienia. Organizował Sekcję Rybacką, a kilka lat później w tragicznym okresie II wojny światowej pełnił z poświęceniem zaszczytną funkcję prezesa PTZ. Jednak nie tylko ten wątek z życia skłania do szerszego przedstawienia Jego sylwetki. Profesor Franciszek Staff był bowiem wybitnym autorytetem naukowym, dydaktykiem, organizatorem badań i społecznikiem. Jego życiorys to również świadectwo głębokiego patriotyzmu i szacunku dla prawdy jako wartości podstawowej.

W roku 1911 dr Franciszek Staff, po latach studiów na Uniwersytecie Lwowskim, Wiedeńskim, Monachijskim oraz w Akademii Rolniczej w Berlinie w latach 1904-1911, przyjął propozycję Senatu Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie i objął cykl wykładów z hodowli ryb w ramach Studium Rolniczego tej uczelni. Rozpoczął również starania mające na celu budowę terenowej placówki doświadczalnej w Mydlnikach. Obserwacje, jakie poczynił za granicą, utwierdziły Go bowiem w przekonaniu o znaczącej i perspektywicznej roli ośrodków badawczych prowadzących badania o charakterze aplikacyjnym. Ideę organizacji nowoczesnej placówki pracującej na rzecz rybactwa Franciszek Staff urzeczywistnił nieco później.

W tym czasie, na terenie Królestwa Polskiego, coraz większe znaczenie w rolnictwie zaczęły odgrywać silne organizacje skupiające zamożnych, dobrze wykształconych za granicą polskich ziemian. Jedną z takich organizacji było Centralne Towarzystwo Rolnicze Królestwa Polskiego związane w 1907 roku. Kilka lat po założeniu Towarzystwa postanowiono utworzyć Sekcję Rybacką, skupiającą głównych producentów i hodowców ryb w stawach. Jednostka ta inicjowała szereg działań, których celem była poprawa gospodarki stawowej na obszarze Królestwa. W roku 1911 władze Sekcji uznały, że należy rozpatrzyć pomysł organizacji placówki, która byłaby wiodącym ośrodkiem o charakterze naukowym i edukacyjnym w zakresie gospodarki stawowej. Dzięki znacznej donacji i deklaracji dalszej współpracy złożonej przez rodzinę Jankowskich podjęto

decyzję o zlokalizowaniu ośrodka w Rudzie Malenieckiej, niedaleko Końskich, na terenie ówczesnej Guberni Radomskiej. Jej projektantem, organizatorem i kierownikiem został Franciszek Staff. Stacja była jednym z najlepiej wyposażonych ośrodków tego typu w ówczesnej Europie. Niestety, świetnie zapowiadającą się działalność placówki przerwała I wojna światowa.

Po zakończeniu działań wojennych i powrocie z zesłania, gdzie aktywnie uczestniczył w działalności na rzecz rodaków w rejonie Saratowa dr Franciszek Staff, podjął od czerwca 1918 roku współpracę z gronem profesorów tworzących zręby organizacyjne Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Decyzją Senatu uzyskał prawo prowadzenia wykładów z zakresu rybactwa jesienią 1918 roku. Z przerwą spowodowaną wojną polsko-bolszewicką (w której brał czynny udział), rozwijał działalność dydaktyczną. W ramach utworzonej docentury stałej, a następnie od 1920 r. w oficjalnie powołanym Zakładzie Ichtiologii i Rybactwa SGGW, pierwszej w odrodzonej Polsce jednostce akademickiej, kształcącej studentów i prowadzącej badania naukowe w dziedzinie rybactwa. W tym czasie Franciszek Staff uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego. Wraz z zespołem naukowym (J. Arnold, J. Bowkiewicz, B. Dixon, M. Gąsowska, Z. Kulwiec, St. Sakowicz, M. Sawicki), profesor Staff rozpoczął prace badawcze w zakresie chorób ryb, hydrobiologii, hodowli karpia i pstrągów. Jednocześnie, w ramach Związku Selekcyjnego Karpia Rasy Polskiej, którego był współtwórcą w roku 1921, zorganizował unikalny na skalę światową program badawczy związany z selekcją materiału hodowlanego karpia, prowadzoną w dwunastu wybranych ośrodkach rybackich jednolitymi metodami. Praca naukowa nie była Jego jedyną aktywnością w tym okresie. W latach 1921/22, 1926/27 i 1927/28, pełniąc obowiązki Dziekana Wydziału Rolniczego SGGW, przeprowadził istotne zmiany organizacji studiów.

W latach dwudziestych Franciszek Staff prowadził prace nad intensyfikacją produkcji ryb w stawach. Na podstawie wyników badań przeprowadzonych na terenie przywróconej do życia Stacji w Rudzie Malenieckiej powstawały opracowania naukowe, publikowane w periodyku naukowym „Roczniki Ichtiologii”. Ich przedruki pojawiały się w rybackich czasopismach branżowych takich jak „Przegląd Rybacki”. Prace badawcze dotyczące żywienia ryb, nawożenia stawów selekcji karpia czy ekonomicznych podstaw gospodarki stawowej nabrały w tym czasie tempa. Warunki, jakie stworzono na terenie Stacji w Rudzie Malenieckiej, pozwalały na realizację zarówno celów badawczych, jak i dydaktycznych. Dla studentów Wydziału Rolniczego VI semestru, zamierzających podjąć specjalizację z ichtiologii i rybactwa, przewidywano obowiązkową trzymiesięczną praktykę doświadczalno-produkcyjną w Stacji w połączeniu z kursem hydrobiologii.

Franciszek Staff uczestniczył aktywnie w życiu akademickim nie tylko na terenie SGGW. Prowadził wykłady m.in. na Politechnice Warszawskiej i Uniwersytecie Warszawskim (Wydział Weterynarii). W roku 1924 odrzucił propozycję objęcia katedry ichtiologii i rybactwa na sta-

nowisku profesora zwyczajnego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

W roku 1929 uzyskał tytuł profesora zwyczajnego. Obowiązki naukowo dydaktyczne łączył z działalnością edytorską i organizacyjną. Był członkiem Masarykowej Akademii Pracy w Pradze, członkiem korespondentem Akademii Nauk Technicznych, honorowym członkiem Krajowego Towarzystwa Rybackiego, współzałożycielem Związku Organizacji Rybackich Rzeczypospolitej Polskiej. W latach trzydziestych, profesor Staff współtworzył nowe polskie ustawodawstwo rybackie (Ustawa o rybołówstwie z 7 – go marca 1932 roku). W uznaniu zasług dla Ojczyzny w roku 1929 został uhonorowany przez Naczelnika Państwa Krzyżem Komandorskim Orderu Polonia Restituta.

Profesor Franciszek Staff aktywnie uczestniczył w działalności PTZ już w latach 20, niebawem po jego powstaniu w 1922 roku. Zaangażował się w utworzenie Podkomisji Rybackiej w ramach powołanej w 1928 roku Komisji Doświadczalnictwa. Sekcja Rybacka, bo tak ją najczęściej nazywano, skupiała znaczne grono specjalistów z obszaru rybołówstwa i nauk pokrewnych. W jej pracach uczestniczyli między innymi znani profesorowie: Teodor Spiczakow z Krakowa, Edward Schechtel z Poznania oraz doktor Włodzimierz Kulmatycki z Bydgoszczy. W dostępnych źródłach można znaleźć sprawozdania z posiedzeń Sekcji organizowanych w Warszawie i Krakowie, w których trakcie wygłaszano referaty naukowe. Sekcja, pod przewodnictwem profesora Franciszka Staffa prowadziła również liczne badania naukowe finansowane ze środków Funduszu Ochrony Rybołówstwa przekazywanych na konto Komisji Doświadczalnictwa Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego.

Jak już wspomniano, Franciszek Staff pełnił obowiązki prezesa Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego w latach 1940-1947. Jak podaje Nowicka (1973) na podstawie porozumienia z jedynym wówczas członkiem Zarządu PTZ przebywającym w kraju wiceprezesem Zarządu H. Malar-skim, funkcje prezesa PTZ objął w 1940 roku profesor Franciszek Staff, który podjął ryzyko wywózki, czy egzekucji w przypadku ujawnienia pełnienia funkcji w PTZ. W roku 1947 profesor Staff tak przedstawił wojenne losy PTZ „Niestniejące formalnie Polskie Towarzystwo Zootechniczne było faktycznie ośrodkiem skupiającym hodowców polskich w czasie II wojny światowej, a przez pełną godności postawę swych przedstawicieli stanowiło równocześnie wzór i sumienie polskich zootechników w okresie okupacji”.

21 lutego 1945 roku z inicjatywy członków PTZ; profesora Staffa i inż. St. Wiśniewskiego przedłożono Ministrowi Rolnictwa memoriał, w którym Towarzystwo zgłasza gotowość udziału w odbudowie hodowli w Polsce i proponuje formy współpracy w tym zakresie z instytucjami i związkami rolników, m.in. Związkiem Samopomocy Chłopskiej. PTZ stał się w ten sposób aktywnym uczestnikiem i podmiotem doradczym w zakresie szeroko rozumianej hodowli zwierząt. Profesor Staff pozostał aktywnym członkiem Towarzystwa. Działał m.in. w powołanej Komisji Wydawniczej. W 1948 roku uzyskał tytuł honorowego członka PTZ.

W pierwszych latach powojennych Profesor Franciszek Staff zaangażował się w działalność organizacyjną edytorską i redakcyjną. Już w roku 1945 zainicjował wydawanie

serii „Gospodarstwo Wiejskie na Ziemiach Odzyskanych”, Współpracował też przy wznowieniu wydawanego przez wiele lat przed wojną periodyku fachowego „Przegląd Rybacki” oraz pisma naukowego „Archiwum Hydrobiologii i Rybołówstwa”, zostając członkiem jego komitetu redakcyjnego. Jako prezes Związku Organizacji Rybackich RP, działał na rzecz odbudowy rybołówstwa śródlądowego na terenie całego kraju. Od 1947 r., z ramienia Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych, kierował zarządem Funduszu Ochrony Rybołówstwa. W roku 1950 został członkiem zwyczajnym Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Należał również do Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika. Był członkiem Międzynarodowego Związku Limnologii Teoretycznej i Stosowanej.

Profesor Franciszek Staff jako pierwszy powojenny rektor wznowił działalność SGGW w Warszawie jako pierwszej szkoły wyższej w lewobrzeżnej Warszawie. Uroczystość immatrykulacji studentów odbyła się już 15.05.1945 r. Do historii przeszło jego inauguracyjne przemówienie. W lipcu tego roku Franciszek Staff wszedł w skład Rady Naukowej utworzonej przy Ministerstwie Oświaty.

Franciszek Staff podjął się misji stworzenia bogatego zaplecza dydaktycznego i doświadczalnego organizowanej na nowo uczelni. Uruchamiał również naukowe i dydaktyczne placówki rybackie na terenie kraju, między innymi Państwowy Instytut Naukowy Gospodarstwa Wiejskiego (PINGW) w Bydgoszczy z jego Wydziałem Rybackim. W oparciu o działające w okresie okupacji liceum rybackie utworzył w r. 1946 Studium Rybackie Wydziału Rolniczego SGGW i kierował nim jako przewodniczący Rady. Była to jednostka o strukturze wielokatedralnej, kształcąca w założeniu specjalistów w zakresie rybołówstwa śródlądowego, morskiego i przetwórstwa ryb. W okresie działalności Studium ukończyło kilkudziesięciu specjalistów. Jego pracownikami i absolwentami byli wybitni profesorowie nauk rybackich: Stanisław Sakowicz, Marian Stangenberg, Kazimierz Stegman, Stanisław Włodek, Tadeusz Backiel. W roku 1951 Studium przeniesiono jako Wydział Rybacki do nowo organizowanej Wyższej Szkoły Rolniczej w Olsztynie. Równocześnie, Katedrę Ichtobiologii i Rybołówstwa SGGW zredukowano i przemianowano na Katedrę Rybołówstwa nowo powstałego Wydziału Zootechnicznego SGGW, z ograniczonym zakresem dydaktyki. Profesor Staff pracował również w innych jednostkach uczelni. W latach 1954-1959 kierował Katedrą Zoologii SGGW. Przedwojenne wykłady z biologii i chorób ryb na Wydziale Weterynaryjnym Uniwersytetu Warszawskiego kontynuował w latach 1948-1952.

Po 50 latach pracy zawodowej i 42 latach kierowania Katedrą Ichtobiologii i Rybołówstwa Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, w 1960 r. profesor Franciszek Staff przeszedł na emeryturę, ale nadal był aktywny, m.in. zorganizował i kierował (w latach 1960-1962) Sekcją Ichtobiologii w Komitecie Nauk Zootechnicznych PAN.

W marcu 1961 profesor Franciszek Staff wyróżniony został tytułem doktora *honoris causa* Wyższej Szkoły Rolniczej w Olsztynie.

Zmarł w Warszawie 2 sierpnia 1966 r. w wieku 81 lat.

Jerzy Śliwiński